

Russische klassieken

ALEKSANDR POESJKIN

SCHOPPENVROUW

novelle

Almaz

Op een avond hoort de jonge genieofficier Herman, hoe de oude gravin *** in haar jeugd ooit een fortuin met kaartspelen won dankzij het geheim dat de mysterieuze graaf von Saint-Germain haar had toevertrouwd. Begerig om zijn rijkdom te vergroten verlangt hij haar geheim te kennen. Maar hoe moet hij dat aanpakken?

Door een gelukkig toeval brengt het lot de jonge en mooie Liza, de pleegdochter van de gravin, op zijn weg. Dankzij haar hulp weet Herman op een avond tot de slaapkamer van de gravin door te dringen. In zijn verdwazing waant hij zijn doel reeds binnen handbereik! Maar dan slaat het noodlot onherroepelijk toe ...

Met deze magistrale vertelling heeft de grote russische dichter Aleksandr Poesjkin (1799-1837) een uniek meesterwerk geschapen, dat al bijna twee eeuwen lang talloze lezers heeft weten te fascineren en vele schrijvers heeft geïnspireerd. Nu in een nieuwe, geheel herziene vertaling, en voorzien van diverse verklarende noten.

Almaz Literary Classics
st7
MEESTERSTAALTJES VAN '—',
VERTELKUNIST

ISBN 978-94-92991-00-3

I.

*En op druilerige dagen
kwamen zij dikwijls
bijeën;
ze speelden – moge God het hen
vergeven! –,
zetten vijftig,
zetten honderd
ineens;
wat ze verloren of wonnen,
ze schreven het op
met krijt.
Zo, op druilerige dagen
verdreven zij
de tijd.*

Op een keer vond er bij de gardeofficier Naróemov een kaartavond plaats. De lange winternacht ging ongemerkt voorbij; pas om vijf uur 's ochtends zette men zich aan tafel voor het souper. Degenen die gewonnen hadden aten met veel smaak, terwijl de anderen afwezig voor hun lege borden zaten. Maar toen er champagne kwam, werd het gesprek levendiger en allen namen daaraan deel.

— Hoe is het je vergaan, Sóerin? — vroeg de gastheer.

— Slecht, ik heb alles verloren, zoals gewoonlijk. Ik moet bekennen dat ik geen geluk heb: ik speel *mirandole*¹, nooit vind ik me op, niets brengt me van mijn stuk en toch verlies ik steeds.

— Heb je je dan geen enkele keer laten verleiden, geen enkele keer *routé* gezet? ... Ik verbaas me over je zelfbeheersing!

— En Herman dan! — zei een gast, terwijl hij op een jonge officier bij de genie wees. — Nog nooit in zijn leven heeft hij een kaart aangeraakt, nog nooit heeft hij *paroli* gebogen² en toch zit hij tot vijf uur 's ochtends bij ons en slaat het spel gade!

— Het spel fascineert mij mateloos, — zei Herman, — maar ik kan het mij niet permitteren om het onmisbare op te offeren in de hoop iets overbodigs te winnen.

— Herman is een duitser: hij is zuinig, dat is alles! — antwoordde Tómski.
— Maar als er iemand is die ik niet begrijp, dan is dat wel mijn grootmoeder,

gravin Anna Fjedótovna.

— Hoezo? Wat? — riepen de gasten.

— Ik kan maar niet begrijpen, — ging Tomski voort, — waarom mijn grootmoeder nooit speelt!

— Wat is er zo verwonderlijk aan dat een vrouw van in de tachtig niet speelt? — zei Naroemov.

— Jullie weten dus echt niets over haar?

— Nee, werkelijk niets!

— Nou, luister dan. Jullie moeten weten dat mijn grootmoeder zestig jaar geleden Parijs heeft bezocht en daar veel opzien baarde. De hele stad liep uit om *la 'Vénus moscovite'* te zien.³ Zelfs Richelieu⁴ maakte haar het hof en mijn grootmoeder beweert dat hij zich vanwege haar hardnekkige afwijzing bijna het leven heeft benomen.

In die tijd speelden de dames nog farao.⁵ Op een keer verloor mijn grootmoeder aan het hof⁶ aan de hertog van Orleans een aanzienlijke som, die zij hem schuldig moest blijven. Weer thuis vertelde zij, terwijl zij de mouches⁷ van haar gezicht haalde en haar hoepelrok afdeed, mijn grootvader over haar speelschuld en droeg hem op deze te voldoen.

Mijn grootvader zaliger was – voor zover ik mij herinner – voor mijn grootmoeder meer een soort hofmeester. Hij was zo bang als de dood voor haar. Toen hij echter over de vreselijke speelschuld hoorde, raakte hij volledig buiten zichzelf, pakte zijn kasboek en liet haar zien dat zij er het laatste halfjaar een half miljoen hadden doorgedraaid, en dat zij in Parijs geen landgoederen hadden, zoals in Moskou en Sarátov. Hij weigerde ronduit te betalen. Mijn grootmoeder gaf hem een oorvijs en sliep die nacht alleen, ten teken dat hij uit de gunst was.

De volgende morgen liet zij haar man roepen, in de verwachting dat de huiselijke straf zijn uitwerking niet had gemist. Hij weigerde echter nog steeds toe te geven. Toen verwaardigde mijn grootmoeder zich voor de eerste maal in haar leven om iets met haar man te bespreken en aan hem uit te leggen; zij werkte op zijn gemoed in en probeerde hem minzaam te bewijzen dat de ene schuld de andere niet was en dat er een verschil bestond tussen een prins en een rijtuigbouwer.

— Wat?! Geen sprake van! — brulde mijn grootvader. — Nee, nee en nog eens nee! Punt uit!

Mijn grootmoeder wist zich totaal geen raad. Nu had zij kort daarvoor een zeer opmerkelijke man leren kennen. Jullie hebben allemaal wel eens van de graaf van Saint-Germain⁸ gehoord, over wie zulke wonderlijke dingen worden verteld. Jullie weten dat hij zich uitgaf voor de wandelende jood⁹, voor de

uitvinder van het levenselixer¹⁰ en van de Steen der Wijzen¹¹, enzovoorts. Men lacht vaak om hem, beschouwt hem als een charlatan, maar Casanova beweert in zijn memoires dat hij een spion was.¹² Overigens zag Saint-Germain er, hoe mysterieus hij ook was, zeer eerbiedwaardig uit en was hij in gezelschap zeer gezien. Mijn grootmoeder houdt tot op de dag van vandaag buitengewoon veel van hem en ze wordt boos wanneer men oneerbiedig over hem spreekt. Grootmoeder wist dat Saint-Germain over enorme sommen gelds beschikte en zij besloot haar toevlucht tot hem te nemen. Zij schreef hem een briefje en vroeg hem of hij direct bij haar langs wilde komen.

De zonderlinge oude man kwam direct en trof haar diep terneergeslagen aan. Zij schilderde hem in de meest sombere toonaarden de barbaarse houding van haar man en zei tenslotte dat zij heel haar hoop had gesteld op zijn vriendschap en beminnelijkheid.

De graaf verzonk een ogenblik in gepeins.

— Ik zou u de benodigde som wel kunnen lenen, — zei hij, — maar ik weet dat u geen rust zult kennen zolang u mij niet hebt terugbetaald; ik wil u echter geen nieuwe zorgen bereiden. Er is echter een ander middel: u kunt het geld terugwinnen.

— Maar beste graaf, — zei mijn grootmoeder, — ik heb u immers gezegd dat ik geen geld meer heb.

— U hebt helemaal geen geld nodig, — repliceerde Saint-Germain. — Luistert u maar naar wat ik u vertel.

En toen vertrouwde hij haar een geheim toe, waarvoor ieder van ons zeer veel zou geven ... .

De jongelui spitsten hun oren. Tomski stak een pijp op, nam een trek en vervolgde: Diezelfde avond verscheen mijn grootmoeder in Versailles bij het *jeu de la reine*.¹³ De hertog van Orleans hield de bank. Mijn grootmoeder excuseerde zich van tevoren dat zij de verschuldigde som niet had meegebracht; zij diste een of andere uitvlucht op en begon te spelen. Zij koos drie kaarten uit en zette achtereenvolgens hierop in: alle drie wonnen en zo kreeg zij haar geld weer terug.

— Puur toeval! — zei een gast.

— Een verzinsel! — meende Herman.

— Misschien waren de kaarten gemerkt! — merkte een derde op.

— Dat denk ik niet, antwoordde Tomski gewichtig.

— Hoe heb ik het nu! — zei Naroemov, — je hebt een grootmoeder die drie kaarten achter elkaar kan raden en je hebt haar al die tijd haar geheim niet weten te ontfutselen?

— Was dat maar waar, verduiveld! — antwoordde Tomski, — mijn grootouders hadden vier zoons, onder wie ook mijn vader; alle vier waren verwoede spelers en toch heeft zij aan geen van hen haar geheim geopenbaard, hoewel dat voor hen en zelfs voor mij helemaal niet slecht geweest zou zijn. Dit is echter wat mijn oom, graaf Iwán Iljítsj, mij heeft verteld en hij stond er met zijn erewoord voor in. Wijlen Tsjaplítski, dezelfde die miljoenen heeft verkwist en als bedelaar is gestorven, had eens in zijn jeugd ongeveer driehonderdduizend roebel verloren, als ik me goed herinner aan Zóritsj. Hij was volkomen wanhopig. Mijn grootmoeder, die anders altijd zeer streng was tegenover de lichtzinnigheid van jonge mensen, had op de een of andere manier medelijden met Tsjaplitski. Zij noemde hem drie kaarten, waarop hij na elkaar moest inzetten en liet hem op zijn erewoord beloven dat hij nadien nooit meer zou spelen. Tsjaplitski ging naar degene die het geld van hem gewonnen had en zij begonnen te spelen. Tsjaplitski zette vijftigduizend op de eerste kaart en won *sonika*¹⁴; hij boog *paroli* en *paix de paroli*¹⁵, — en won zijn hele verlies terug en nog een aardig sommetje extra ... Maar het is tijd om te gaan slapen; het is al kwart voor zes.

En inderdaad, het schemerde reeds. De jongelui dronken hun glazen leeg en gingen uiteen.

II.

— *Il paraît, que monsieur est décidément pour les suivantes.*

— *Que voulez-vous, madame? Elles sont plus fraîches.*¹⁶

(luchtige conversatie in een salon)

De oude gravin *** zat voor de spiegel in haar boudoir.¹⁷ Drie kamermeisjes stonden om haar heen. De eerste hield een potje rouge vast, de tweede een doosje met haarspelden en de derde een hoge muts met vuurrode linten.

De gravin ...

Over de auteur

Aleksánder Sergéjevitsj Poesjkin (1799-1837) wordt algemeen beschouwd als de grootste russische dichter, en tevens als een van de grootste dichters uit de wereldliteratuur. Samen met andere grote russische schrijvers, zoals Michail Lermontov, Nikólaj Gógol, Iwán Toergénjev, Fjódor Dostojévski, Lev Tolstóje en Antón Tsjéchov behoort Poesjkin tot de zogenoemde ‘Gouden Eeuw’ van de russische literatuur. – Poesjkin werd vooral beroemd met zijn roman in verzen *Jevgeni Onégin*. Hij schreef dit tussen werk tussen 1825 en 1831.

* * *

Poesjkin werd geboren in Moskou als zoon van een (verarmd) adellijk geslacht. In overeenstemming met de gewoonte van die tijd werd Poesjkin franstalig opgevoed. Begiftigd met een goed geheugen kende hij op zijn elfde veel van de toenmalige franse literatuur uit zijn hoofd. Het was door zijn kindermeisje, zijn ‘njánja’, dat hij met de russische taal, sprookjes en volksverhalen vertrouwd raakte. De bewerking van een van deze sprookjes, *Roeslán en Ljoedmíla*, maakte hem op jonge leeftijd in heel Rusland beroemd.

In 1811 werd Poesjkin leerling aan het door de tsaar opgerichte lyceum in Tsárskoje Seló, nabij Sint-Petersburg. Hier werd zijn talent als dichter al snel opgemerkt.

Na zes gelukkige jaren op het lyceum stortte Poesjkin zich in het uitgaansleven van Sint-Petersburg. Zijn turbulente liefdesleven belette hem niet om zich verder aan de dichtkunst te wijden.

In het tsaristische Rusland was de censuur echter streng en de pen van Poesjkin vlijmscherp. Zijn doen en laten werden nauwlettend gevolgd en een gedicht zoals *Ode aan de vrijheid* (1818) en talrijke epigrammen circuleerden in vrijheidsgezinde en anti-tsaristische kringen. In 1820 werd Poesjkin uit Sint-Petersburg verbannen. Dit redde waarschijnlijk zijn leven, want het heeft hem belet om, zoals vele van zijn literaire vrienden, deel te nemen aan de Decembristenopstand van 1825¹⁸.

Tijdens zijn ballingschap op het platteland schreef Poesjkin een groot deel van zijn meesterwerk *Jevgeni Onegin*. In 1826 hief tsaar Nikolaas I onder strikte voorwaarden zijn verbanning op. Poesjkin keerde naar Sint-Petersburg terug, maar was min of meer een ‘gevangene’ van de tsaar, doordat hij onder diens persoonlijke toezicht kwam te staan.

Na talloze amoureuze escapades trouwde Poesjkin op 2 maart 1831 (n.s.) met Natálja Nikolájevna Gontsjaróva (1812-1863), zijn ‘honderddertiende liefde’, zoals hij haar zelf noemde, maar ook zijn ‘madonna’. Samen kregen zij vier kinderen.

Naar aanleiding van een al dan niet vermeende ‘affaire’ van Natalja met zijn zwager Georges d’Anthès, de stiefzoon van baron Jacob van Heeckeren van Enghuysen, de nederlandse gezant in Sint-Petersburg, kwam het op 27 januari 1837 tot een duel tussen Poesjkin en d’Anthès. Twee dagen later, op 29 januari 1837, stierf Poesjkin aan de verwondingen die hij bij dit duel opgelopen had. Rusland had zijn grootste dichter verloren.

* * *

De novelle *Schoppenvrouw* werd door Poesjkin in zijn latere jaren geschreven, en wel tijdens de herfst van het jaar 1833. Poesjkin verbleef op dat moment op het kleine landgoed Bóldino in het gouvernement Nízjny Nóvgorod, dat zijn vader hem vanwege zijn aanstaande huwelijk in 1830 had geschonken. De novelle werd voor het eerst gepubliceerd in maart 1834 in het literaire tijdschrift *Biblioteka dlja tsjtjenia* (‘De leesbibliotheek’).

Nadat hij zich in zijn jonge jaren vooral als dichter had ontplooid, was Poesjkin in 1827 tijdens een verblijf op Micháilovskoje¹⁹, begonnen met het schrijven van een roman, getiteld *De Moor van Peter de Grote*. Dit werk bleef echter onvoltooid.

Drie jaar later, tijdens de uiterst vruchtbare ‘eerste herfst in Boldino’ tussen 9 september en 20 oktober 1830, kort voor zijn huwelijk, vervolgde Poesjkin zijn activiteit op prozagebied met het schrijven van een reeks korte verhalen die onder de titel *Verhalen van wijlen Iwán Petróvitsj Bjélkin* werden gebundeld. Hiermee sloeg Poesjkin een geheel nieuwe weg in, daar het korte verhaal in die tijd als kunstvorm nog geen burgerrecht had verkregen. Ruim een halve eeuw later zou het met name door Anton Tsjechov (1860-1904) zeer populair worden.

Weer drie jaar later, tijdens de iets minder vruchtbare, maar toch nog altijd zeer productieve ‘tweede herfst in Boldino’ kwam tenslotte de novelle *Schoppenvrouw* tot stand. Samen met de historische roman *De dochter van de commandant* die hij kort daarna schreef wordt deze novelle tot Poesjkins beste prozawerken gerekend, en tevens tot een van de hoogtepunten van de wereldliteratuur. Zo blijkt vanaf 1830 het proza een steeds grotere plaats in het werk van Poesjkin in te nemen, naast zijn lyrische dichtwerk en het drama.

‘Proza schrijven’, zo merkt vertaalster Aleida Schot op, ‘eist van een volmaakt dichter als Poesjkin een bijzondere concentratie. Hij was zich echter ten volle bewust van de eisen die aan goed proza gesteld behoren te worden: “Exactheid en korthed – dat zijn de eerste voorwaarden voor goed proza. Het eist overdenking en nog eens overdenking, zonder dat zijn bloemrijke bewoordingen van geen nut”’.²⁰

De novelle *Schoppenvrouw* beantwoordt in alle opzichten aan deze door Poesjkin zelf geformuleerde grondbeginselen, waardoor deze niet alleen generaties lang talloze lezers heeft weten te boeien, maar ook veel latere schrijvers tot voorbeeld zou strekken. Zo werd bijvoorbeeld niemand minder dan de grote schrijver Fjodor Dostojevski (1821-1881) dermate door deze novelle gefascineerd, dat hij vele elementen ervan in zijn romans verwerkte. Aldus stond Poesjkin met zijn prozawerk tot op zekere hoogte aan de wieg van de grote russische romankunst, zoals die vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw tot ontwikkeling kwam.